

6. Бутенко А.І. Інвестиційна привабливість підприємницького середовища як джерело ринкової трансформації економіки / А.І. Бутенко, О.С. Павлова // Прометей. – 2010. – № 3 (33). – С. 63-68.
7. Євтушевська О.О. Проблеми залучення інвестицій на вітчизняні підприємства / О.О. Євтушевська, Л.Ю. Войтенко // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 2. – С. 13-17.
8. Агробізнес: проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку: [Колективна монографія] / За заг. ред. Г.Є. Жуйкова, Я.В. Сухій, В.С. Ніценка. – Книга 2. – Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2012. – 656 с.
9. Агробізнес: проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку: [Колективна монографія] / За заг. ред. Г.Є. Жуйкова, В.С. Ніценка. – Книга 3. – Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2013. – 577 с.
10. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Гронская М.В. Инвестиционная привлекательность предприятий.

Проанализированы основные причины и факторы, сдерживающие приток прямых инвестиций (отечественных и иностранных) в экономику Украины, ее регионов, отраслей и предприятий. Наиболее инвестиционно привлекательными являются финансовая деятельность и промышленность, на долю которых приходится треть всех привлеченных иностранных инвестиций. Методики оценки инвестиционной привлекательности достаточно сложные, что требует привлечения соответствующих квалифицированных экспертов.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, инвестиционный имидж, инвестиции, предприятие, объект инвестирования

Gronska M. Investment attractiveness of enterprises.

Analyzed the underlying causes and factors hindering the flow of direct investment (domestic and foreign) in the Ukrainian economy, its regions, industries and enterprises. The most attractive are financial activities and industry, which accounts for one third of all foreign investments. Methodology for assessing the investment attractiveness sophisticated enough that requires the involvement of suitably qualified experts.

Keywords: Investment attractiveness, Investment image, Investments, Enterprise, an object of investing

Дата надходження до редакції:
Резензент:

УДК 336.02

**ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Л. М. Коваль, к.е.н., доцент, Хмельницький кооперативний торговельно-економічний університет

Здійснено оцінку стану матеріально-технічної бази аграрного сектора економіки України. Визначено джерела та можливості фінансового забезпечення відтворення основних засобів і участь у цьому процесі держави. Встановлено фактори, що впливають на обсяг інвестиційних надходжень в галузь й окреслено перспективні напрями підвищення інвестиційної активності в умовах нестабільної економіки України.

Ключові слова: аграрний сектор, техніко-технологічна база виробництва, інвестиції, джерела інвестицій, фактори інвестиційного середовища, державне управління.

Постановка проблеми. Аграрна сфера є стратегічною складовою національної економіки. Потужний ресурсний потенціал галузі дозволяє Україні займати лідируючі позиції на світових ринках, що особливо актуально за умов загострення глобальної продовольчої кризи. Проте Україна не використовує своїх можливостей і по багатьох позиціях продовольчих товарних груп перетворюється на імпортозалежну державу. Продукція вітчизняного виробника втратила свою конкурентоздатність на світовому ринку і поступово втрачає позиції на внутрішньому сегменті.

Світовий досвід довів, що стійке економічне зростання за умов глобальної конкуренції можливо забезпечити лише на інноваційній основі, шляхом застосування ресурсощадних засобів виробництва та прогресивної технології. Однак сьогодні в сільському господарстві України зосереджено

менше 2% основних засобів, а їх частка постійно знижується. Рівень забезпеченості галузі технікою для проведення польових робіт становить 48-66%, 80% якої – застаріла і потребує негайної заміни. Через технічні негаразди близько 25% техніки не використовується. Розв'язання зазначених проблем має стати пріоритетним завданням держави в аграрній сфері. Виняткове значення для розширення аграрного виробництва набуває проблема інвестиційного забезпечення сільського господарства з усіх можливих джерел.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Завдяки своїй актуальності, питання залучення та використання інвестицій в аграрній сфері перебувають у центрі уваги багатьох українських практиків і науковців. Теоретичні та практичні його аспекти розкрито у працях П. Гайдуцького, В. Гейця, М. Дем'яненка, В. Завгороднього, П. Саблука, В. Юр-Вісник Сумського національного аграрного університету

чишина та інших. Та, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, зазначимо, що деякі питання залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого наукового осмислення. Науковцям так і не вдалося дійти до спільної думки щодо перспектив інвестиційного процесу в аграрному секторі за нестабільних економічних і політичних умов та ролі у цьому процесі держави. Зазначене формує актуальність теми дослідження, визначає його зміст та мету.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення й аналіз сучасних проблем інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки, визначення перспективних напрямів підвищення інвестиційної активності в умовах нестабільної економіки України.

Виклад основного матеріалу. Вихід сільського господарства з кризи залежить від реалізації комплексу заходів інноваційно-інвестиційного характеру. Проте сільське господарство України, незважаючи на свою пріоритетність та могутній потенціал, не надто приваблює

інвестора – частка інвестицій в основний капітал галузі не перевищує 7,5% загального обсягу інвестування вітчизняної економіки і становить 20,1 млрд. грн. [1] при потребі 300 млрд. грн. [2, с. 79].

Дослідники наголошують на критичності ситуації, говорять про появу інвестиційної небезпеки. Вони твердять, що недотримання граничної норми інвестування, не дозволяє: відтворювати науково-технічний потенціал; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; підтримувати конкурентоспроможність вітчизняного виробника на внутрішньому і зовнішньому ринках; гарантувати зростання виробництва; зберігати і відновлювати природні ресурси; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри. Вагомим критерієм інвестиційної безпеки галузі, є відношення обсягу інвестицій в основний капітал до валової доданої вартості. Граничне значення цього показника, за підрахунками учених, становить 25% [3; 4, с. 46]. Впродовж 2001-2012 рр. даний показник «нормальну» позначку досягнув лише в 2008 р. (таблиця 1).

Таблиця 1

Інвестиційна безпека сільського господарства України в 2001-2012 рр.

Роки	Інвестиції в основний капітал сільського господарства, млн. грн.	Валова додана вартість сільського господарства (ВДВ), млн. грн.	Вартість основних засобів, млн. грн.	Питома вага інвестицій у валовій доданій вартості, %
2001	1552,0	29421	93392	5,276
2002	1854,0	29418	86192	6,302
2003	2054,0	29059	76995	7,068
2004	3277,7	37258	74362	8,797
2005	4904,4	40542	74880	12,097
2006	7190,1	41006	75511	17,534
2007	9337,9	47417	78978	19,693
2008	16682,1	65148	95880	25,606
2009	9294,9	65758	103187	14,135
2010	12105,9	82641	113388	14,649
2011	17980,9	110564	120668	16,263
2012	20092,0	111748	137640	17,980

Низький рівень інвестиційної безпеки сільського господарства України в значній мірі обумовлюється обмеженістю доступу вітчизняних підприємств до зовнішніх фінансів, відсутністю власних коштів та байдужістю держави до проблем галузі.

На тлі загострення світової продовольчої кризи увага урядів розвинених країн сфокусована на аграрному секторі. В ЄС на розвиток галузі щорічно виділяється 37% бюджету (близько 43 млрд. дол) [5, с. 317]. Уряд України постійно декларував як про пряму так і опосередковану підтримку цієї сфери, яка за його словами, надавала-

ся у вигляді кредитних і податкових пільг, цінового регулювання, але її дієвості підприємства не відчули. На реальну підтримку могла розраховувати хіба що обмежена група осіб, інтереси яких і любіювала влада. В більш-менш сприятливому 2013 р. обсяги прямої бюджетної підтримки галузі скоротилася в 2,4 рази та становила 847 млн. грн., і це при тому, що її ВДВ у зазначений період переросла позначку в 250 млрд. грн., а обсяги надходжень податків і зборів до Зведеного бюджету від сільськогосподарських підприємств сягнули 47 млрд. грн. (рис. 1).

Рис. 1. Співставлення прямої державної підтримки сільського господарства України з обсягами надходження коштів від підприємств галузі до Зведеного бюджету, млн. грн.*

* Сформовано за даними [6; 7, с. 40; 8; 9]

У попередні періоди найбільш дієвою формою підтримки багатoproфільних товаровиробників була фінансова підтримка через механізм здефінансування вартості кредитів, однак в бюджеті 2013 р. коштів на зазначені цілі виділено не було [7, с. 41]. Окрім того, проведені нами дослідження засвідчили, що й в минулі роки, коли така підтримка виділялась, доступ до неї здебільшого мали великі комбіновані структури.

Відсутність гарантій та специфіка аграрної сфери сформували її низьку привабливість для банків. Якщо у розвинених країнах банківські кредити формують до 70% обігових коштів підприємств, то в Україні – не більше 20 [10; 11]. Понад 72% цієї суми надається на короткий термін та під непомерний відсоток (процентна ставка за позиками підприємств аграрного сектору коливається в межах 20-22% річних) [12; 13; 14], що не дає змоги розвиватися, а лише покриває поточні потреби суб'єктів господарювання. Експерти встановили, що на інвестиційні цілі використовуються не більше 5% кредитних ресурсів аграріїв [15].

Не вельми привабливою аграрна сфера виглядає й в очах іноземних інвесторів. Вони твердять про бажання інвестувати в галузь, але не роблять цього через низку бюрократичних перепон та правових колізій. Інвестиційні настрої іноземців формують різноманітні рейтингові дослідження, які формують негативне сприйняття України. Найсерйознішими перепонами для залучення іноземних інвестицій в аграрну сферу України визнано [16., с. 64]: нестабільну політичну ситуацію, обтяжливу податкову політику, складну дозвільну систему, корумпованість працівників владних структур тощо.

Проаналізувавши обсяги надходження прямих іноземних інвестицій в аграрну сферу вітчизняної економіки, ми виявили позитивні зміни (таблиця 2), які відбулися попри наявність багатьох нерозв'язаних проблем. Така ситуація в значній мірі обумовлюється активним поширенням на теренах держави холдингових формувань, які місцем своєї реєстрації частіше всього мають різні офшорні зони.

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в сільському господарстві України у 2002-2013 рр.*

Роки	Прямі іноземні інвестиції в Україну		Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство		Питома вага сільського господарства в загальному обсязі інвестування, %
	млн. дол. США	динаміка, % до попереднього року	млн. дол. США	динаміка, % до попереднього року	
2001	4555,3	-	86,8		1,91
2002	5471,8	120,1	113,2	130,4	2,07
2003	6794,4	124,2	206,0	182,0	3,03
2004	9047,0	133,2	224,0	108,7	2,48
2005	16890,0	186,7	309,6	138,2	1,83
2006	21607,3	127,9	404,3	130,6	1,87
2007	29542,7	136,7	557,3	137,8	1,89
2008	35616,4	120,6	813,3	145,9	2,28
2009	40026,8	112,4	871,4	107,1	2,18
2010	44806,0	111,9	838,7	96,2	1,87
2011	50333,9	112,3	692,0	82,5	1,37
2012	54462,4	108,2	800,7	115,7	1,47

* Обчислено за даними [17, с. 21-23; 18, с. 23]

Для того, щоб забезпечити позитивні сподівання щодо іноземних інвестицій та більш повно використати потенціал аграрного сектору, українському Уряду необхідно було б звернути увагу на ті проблемні аспекти, що є визначальними у формуванні інвестиційного клімату. Водночас держава має зосередитися на реалізації внутрішнього потенціалу підприємств.

На теперішньому етапі власні кошти підприємств переважають у структурі джерел інвестицій в основний капітал сільського господарства (на їх питому вагу припадає близько 70% сукупного обсягу інвестиційних ресурсів), але можливості цього джерела обмежені.

Ліва частина підприємств України намагається забезпечити свою потребу в капіталі за рахунок прибутку, однак зробити це можуть лише крупні аграрні структури, що пов'язані у своїй діяльності з відповідними фінансово-промисловими групами. Для більшості суб'єктів галузі обсяги

прибутків є недостатніми не лише для модернізації виробництва, але й для подальшої життєдіяльності. Окрім того, можливість розв'язання проблеми стримує зростаючий диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію в Україні. Науковцями було встановлено, що за період з 1991 по 2010 рр. загальне зростання цін на матеріально-технічні засоби для сільськогосподарського виробництва у 7 раз перевищило зростання цін на сільськогосподарську продукцію [19, с. 102]. Такі цінові диспропорції знижують купівельну спроможність агроформувань і зменшують ємність ринку сільгосптехніки. Внаслідок порушення цінового паритету тільки з 1991 по 2000 р. підприємства втратили понад 57 млрд. грн. [20], а їх купівельна спроможність дозволила витрачати на придбання техніки лише 5-7 млрд. грн. в рік, що покриває потребу в ній на 15-20% [21, с. 106].

Іншим важливим засобом фінансування ін-

вестицій в основний капітал сільськогосподарських підприємств з власних джерел є амортизація. У деяких постіндустріальних країнах на питому вагу цього джерела припадає 70-75% валових капітальних вкладень [22; 23, с. 64], що в значній мірі завдячує застосуванню прискорених методів нарахування амортизаційних відрахувань. В аграрному секторі України амортизаційні відрахування становлять лише 7-8% суми зносу основних засобів, а введення в дію нових основних засобів не перевищує 11% цієї суми [24]. Відсутність в державі дієвого контролю за цільовим використанням коштів амортизаційних фондів приводить до їх

«проїдання» та провокує подальший занепад матеріально-технічної бази аграрної сфери. До 2005 р. сума амортизаційних відрахувань підприємств сільського господарства перевищувала сукупні обсяги інвестиційних вкладень в галузь. Однак, починаючи з 2006 р. ситуація дещо помінялася. Можна помітити, що не всі кошти амортизаційних фондів використовуються в інвестиційних цілях. У 2012 р. їх питома вага у структурі інвестицій перевищила 61% (рис. 2), тоді як відомо, що в Україні за рахунок амортизації фінансується лише 20-30% інвестицій [25, с. 8].

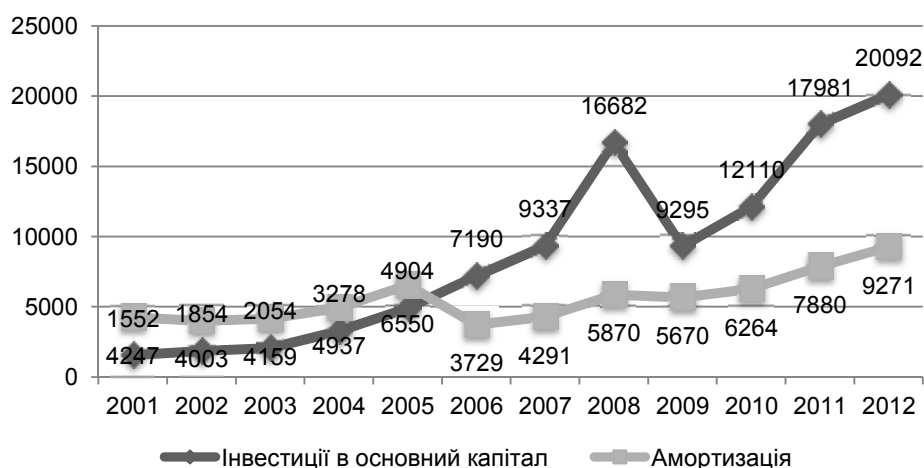

Рис. 2. Співставлення інвестицій в основний капітал в сільське господарство з обсягами амортизаційних відрахувань, млн. грн.*

* Побудовано за даними [26, с. 3.; 27, с. 215-251]

Фінансування інвестицій в основний капітал власними силами підприємств у розвинених країнах в значній мірі забезпечується шляхом випуску цінних паперів. Більшість великих аграрних компаній України прагне залучити капітал шляхом IPO, приватного розміщення акцій, чи залучення стратегічного інвестора [28]. Однак через труднощі на фінансових ринках багато з них відкладає вихід на біржі, хоча для деяких цей спосіб залучення капіталу залишився найбільш привабливим у довгостроковій перспективі, чого не можна сказати про невеликі сільськогосподарські підприємства, які не є привабливими для інвесторів. Основними проблемами виходу українських аграрних структур на IPO є: непрозорість структури власності на землю; відсутність ефективної системи страхування ризиків; нестабільність грошових потоків і відсутність стратегій розвитку компаній тощо. Ми вважаємо, що розв'язання зазначених проблем відкриє широкі перспективи для галузі, і це питання стоїть перед державою.

Держава не повинна стримувати розвиток надмірним регулюванням, а стимулювати його. Пріоритетне значення у формуванні сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки має:

- стабілізація політичної ситуації в країні;
- удосконалення податкового, земельного,

митного, корпоративного законодавства та спеціального законодавства, що регулює відносини при здійсненні інвестування;

- переформатування структури Держпарату;
- боротьба з корупцією;
- реформування земельних відносин і запровадження повноцінного ринку землі;
- розвиток ринкової інфраструктури, зокрема, індустрії прямого інвестування та венчурного капіталу;
- забезпечення цільового спрямування коштів, виділених на розвиток аграрного сектору;
- захист інтересів сільськогосподарських виробників на внутрішніх і зовнішніх ринках;
- подолання цінових диспропорцій на аграрному ринку та ринку сільськогосподарської техніки тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Забезпечити економічне відродження аграрного сектора вітчизняної неможливо без прогресивної техніко-технологічної бази та достатнього обсягу інвестиційних надходжень на її оновлення. Вагомими причинами порівняно невеликих обсягів інвестицій в підприємства аграрної сфери є відсутність сприятливого середовища та обґрунтованої концепції економічного розвитку галузі. Розв'язання зазначених проблем повинна

взяти на себе держава. Державна політика в аграрній сфері має опиратися на нові підходи у прийнятті рішень щодо оптимальних умов для суттєвого збільшення соціального, інвестиційного і виробничого потенціалу. Досягти забезпечення поставленої мети держава може за допомогою

низки методів економічного, організаційного та правового характеру, котрі б реалізувалися нею у складі загальної економічної реформи. У пошуку та поєднанні цих методів полягають перспективи подальших досліджень в зазначеному напрямку.

Список використаної літератури:

1. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2011/ibd/iokved/iokved_u/arh_iok2011_u.html.
2. Іванишин В.В. Розвиток та функціонування ринку технічних засобів для сільського господарства України / В.В. Іванишин // Економіка АПК. – 2011. – №3. – С. 78-82.
3. Кудрявцев В.М. Система індикаторів оцінки інвестиційної безпеки транспортної галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/279.pdf>
4. Лакіш С. М. Урахування критеріїв національної безпеки при залученні прямих іноземних інвестицій С.М. Лакіш // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник. – Івано-Франківськ, ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – Вип. IV. – Т. 1. – С. 44-51.
5. Данкевич В.Є. Джерела фінансування розвитку високотоварного виробництва в сільському господарстві // Вісник ЖНАЕУ (економічні науки). – 2011. – № 1(28), т 2. – С.312–321.
6. Бойко І. Руйнівна тенденція / І. Бойко // Сільські вісті, 16 січня 2014 року, №5 (19052).
7. Ведение аграрного бизнеса в Украине – 2013. – К., 2013. – 94 с., с. 40
8. Панорама аграрного сектора України 2010. – К., 2011. – 85 с., с. 10.
9. Частка агропромислового комплексу у ВВП України торік становила 11 відсотків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2013_06_05/CHastka-agrokompleksu-u-VVP-Ukra-ni-tor-k-stanovila-11-v-dsotk-v-Prisjzhnjuk/
10. Довідник банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
11. Пугачов М.І. Фінансові чинники розвитку аграрного сектору України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://amdi.org.ua/docs/RT20130419/1Pugachov.pdf>
12. Іванець І.В. Сучасний стан та оцінка кредитування сільського господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1667>.
13. Магальяс І. Процентні ставки за кредитами для аграріїв знижуються [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/agrarnijsouzukraieni/poradi-urista/procentnistavkizakreditamidlaagrariievznizuutsa>.
14. Стан кредитування підприємств АПК у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://170820.minagro.web.hosting-test.net/page/?n=13518>
15. Болєщук Б. Сільське господарство – це стратегічна галузь, від якої залежить безпека держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zz.te.ua/volodymyr-boljeschuk-silke-hospodarstvo-tse-stratehichna-haluz-vid-yakoji-zalezhyt-bezpeka-derzhavy/>
16. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013. Назустріч економічному зростанню та процвітанню – К.: Фонд «Ефективне управління», 2013. – 232 с.
17. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: Статистичний збірник. – К., 2010. – 62 с.
18. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: Статистичний збірник. – К., 2013. – 65 с.
19. Фіщук Н.Ю. Деякі аспекти розвитку фермерських господарств Вінниччини в умовах трансформаційної економіки / Н.Ю. Фіщук, Б.П. Фіщук // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Сільськогосподарські науки. – Випуск 12(52). – 2011. – С. 98-103.
20. Шульга О.А. Диспаритет цін і напрями його послаблення в контексті цінового регулювання в аграрному секторі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2009_5_2/31.pdf
21. Вітвицька О.Д. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки / О.Д. Вітвицька, М.С. Доценко // Економіка АПК. – 2010. – №10. – С. 103-108.
22. Катан Л.І. Інвестиційне фінансування розширеного відтворення матеріально-технічної бази підприємств аграрної сфери економіки / Л.І. Катан, Я.В. Колеснік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/simpoz2/127.pdf>.
23. Юхновський І. Джерела формування інвестиційного потенціалу економіки України / І. Юхновський // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 4(29). – С. 61–67.
24. Сіра Е. Інвестиції в основний капітал: джерела фінансування та ефективність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2412>
25. Збарський В.К. Особливості стимулювання процесів інвестування в агропромислому комплексі / В.К. Збарський // Інноваційна економіка. – 2012. – №8(34). – С. 8-11.

26. Баланс основних засобів України за 2012 рік: Статистичний збірник. – К., 2013. – 23 с.
27. Основні засоби України за 2000-2010 роки: Статистичний збірник. – К., 2012. – 293 с.
28. Мельник М. Акції на публіку / М. Мельник, І. Предко // Агробізнес Сьогодні. – лютий, 2012. – №3(226).

Коваль Л.М. Инвестиционный процесс в аграрном секторе Украины: проблемы современности и перспективы.

Осуществлена оценка состояния материально-технической базы аграрного сектора экономики Украины. Определены источники и возможности финансового обеспечения воспроизводства основных средств и участие в этом процессе государства. Установлены факторы, влияющие на объем инвестиционных поступлений в отрасль и намечены перспективные направления повышения инвестиционной активности в условиях нестабильной экономики Украины.

Ключевые слова: аграрный сектор, технико-технологическая база производства, инвестиции, источники инвестиций, факторы инвестиционной среды, государственное управление.

Koval L. Investment process in the agricultural sector of Ukraine: problems and prospects of modernity.

The estimation of the material and technical base of the agricultural sector of Ukraine. Detected sources and possibilities of financial provision reproduction of fixed assets and participate in the process state. The factors that affect the amount of investment income in the sector and outline promising directions for increasing investment activity in Ukraine unstable economy.

Key words: agriculture, technical and technological base of production, investment, investment sources, factors of investment environment, governance.

Дата надходження до редакції: 12.03.2015

Рецензент: д.е.н., професор Мішенін Є.В.